Češi se učí řešit spory dohodou

Povědomí o mediaci v Česku roste. Pomáhají tomu soudně nařizovaná první setkání s mediátorem i kurzy a školení pro soudce.

Přestože uplynulo sedm let od účinnosti zákona o mediaci, příliš se o tomto mimosoudním způsobu řešení sporů ve veřejném prostoru nemluví. A to neprávem. Nejen podle mediátorů má totiž oproti soudnímu řízení řadu výhod a zájem o ni mezi lidmi roste, a to zvlášť v případě civilních sporů. Zkušenosti odborníků podporují i data Asociace mediátorů, organizace, v níž se od roku 2000 členové této profese dobrovolně sdružují. Od roku 2009 vzrostl počet mediovaných dvojic v netrestních věcech více než šestkrát.

Vzdělávání a vedení k dohodě

Většímu využívání mediace v civilních sporech napomohl především institut soudem nařízeného prvního setkání s mediátorem. Ten se do občanského soudního řádu dostal díky zákonu o mediaci z roku 2012. Soudům tento nástroj umožňuje, pokud to je účelné a vhodné, nařídit účastníkům řízení první setkání s mediátorem. Soudní proces se tím na dobu tří měsíců přerušuje.

„*Zakotvení institutu prvního setkání razantně zlepšilo povědomí o mediaci,*“ míní mediátor Martin Svatoš, ke kterému chodí lidé jak z „*ulice*“, tak od soudů.

Podle mediátorky Dany Potočkové praxe ukazuje, že „*popostrčení*“ autoritou ke smírčímu jednání má pozitivní účinky. „*Když vám soud navrhuje, nebo dokonce nařizuje první setkání s mediátorem a vybízí vás, abyste se vážně zamysleli nad důsledky nedohody a pokračování soudních tahanic, může to výrazně ovlivnit dynamiku sporu,*“ říká Potočková. A dodává, že to někdy může i usnadnit situaci právnímu zástupci, který doporučuje dohodu, ale jeho klient je naladěn příliš bojovně.

Mediátora si mohou strany sporu zvolit samy, případně jim ho určí soud ze seznamu, který vede ministerstvo spravedlnosti. Mediátor stranám na společném setkání vysvětlí, v čem spočívá mediace. Ony pak mohou zvážit, jestli do ní chtějí jít, nebo ne. První setkání, stejně jako mediaci samotnou, si účastníci musí zaplatit. Běžná sazba je 400 korun za hodinu.

Mediátoři vyzdvihují zejména edukační a informační charakter prvního setkání. „*Je to mnohdy poprvé, kdy lidé slyší o mediaci,*“ vysvětluje důležitost tohoto nástroje zakladatelka Asociace mediátorů Tatjana Šišková, která se specializuje na řešení rodinných sporů. Zároveň ale dodává, že obecná znalost mediace stále není v Česku dostačující. Většího povědomí se podle ní podařilo dosáhnout u odborníků, už méně ale u širší veřejnosti. „*Zatím je informovanost o mediaci v rukách mediátorů samotných a to je málo,*“ vysvětluje Šišková.

Ačkoliv existuje zákon o mediaci, neví o této možnosti většina lidí, která by ji ráda využila. „*Nejeden klient mi například řekl: kdybych o mediaci věděl před deseti lety, nemuseli jsme se rozvádět,*“ dodává Šišková.

Do mediačního procesu nicméně rozhodně nevstupuje většina těch, kteří setkání absolvují. „*Mnoho lidí přijde proto, aby neměli ‚černý puntík‘, a aby rozhodnutí soudce proto nebylo*

Ačkoliv existuje zákon o mediaci, většina lidí o této možnosti neví. Mediátoři proto vyzdvihují zejména edukační a informační charakter prvního setkání. Podle Asociace mediátorů je to totiž mnohdy poprvé, kdy lidé o mediaci slyší.

Mediace prováděné členy Asociace mediátorů

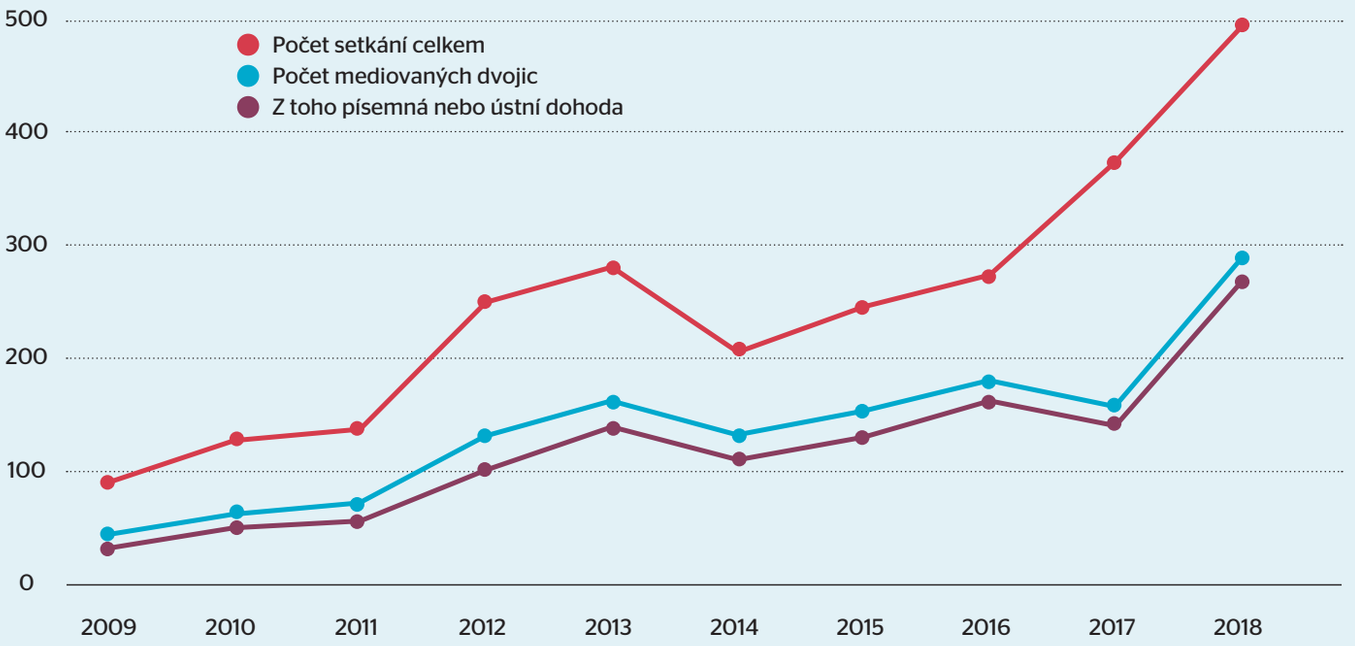

Zdroj: Asociace mediátorů

První setkání a mediační dohody

(pouze pravomocně skončené věci za uvedené období)

CIVILNÍ AGENDA
OKRESNÍ A KRAJSKÉ SOUDY

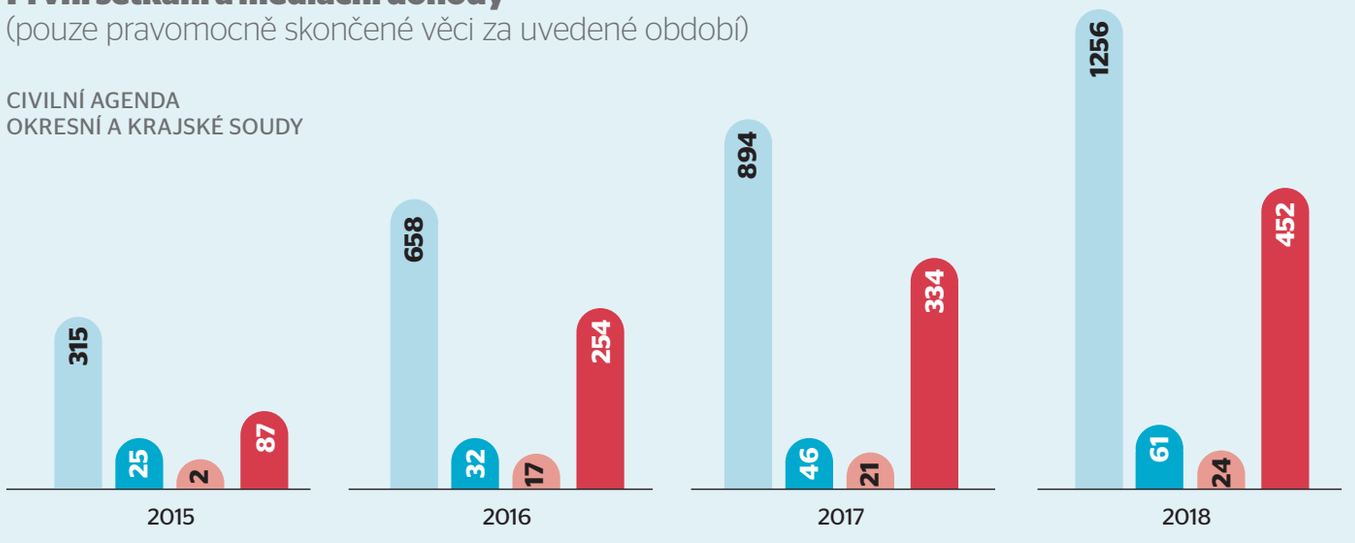

počet nařízených prvních setkání
soudem schválené mediační dohody bez nařízeného prvního setkání
soudem schválené mediační dohody s nařízeným prvním setkáním
počet případů ukončených smírech po nařízeném prvním setkání

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti

v jejich neprospěch," upozorňuje Šišková. Podle zkušeností Potočkové se asi polovina lidí vrací zpátky k soudu. Spor je většinou již v takové fázi, že hledání smírné cesty není pro strany alternativou. Nařízené první setkání s mediátorem přesto považuje za přínosné. „*Často vývoji sporu pomůže už to, že se strany potkají v neutrálním prostředí a dostávají příležitost spolu komunikovat*," říká.

Statistiky ministerstva spravedlnosti ukazují, že počet těchto nařízených setkání se rok od roku zvyšuje. Zatímco v roce 2015 jich soudy v občanskoprávních věcech nařídily zhruba tři stovky, za loňský rok jich bylo více než 1200. „*Ze začátku soudy neposílaly vždy kauzy vhodné k mediaci, po několika letech účinnosti zákona je vidět zlepšení*," popisuje Svatoš.

Velká část soudců za dobu platnosti zákona prošla školeními, kde se dozvědí o možnostech využití mediace. „*Probíhají čtyřikrát ročně v rámci Justiční akademie a jsou většinou plně obsazená. Existuje i on-line kurz, kde se soudci dozvědí i o základních povinnostech mediátora nebo průběhu mediačního procesu,*" říká Potočková, která muže a ženy v taláru s prací mediátora seznamuje. Zažádat si o školení mohou aktivně i krajské soudy.

Kromě vyššího počtu soudem nařízených prvních setkání s mediátorem se zvyšuje i počet dohod, které jsou výsledkem úspěšné mediace. Nicméně stále nejde o žádné závratné číslo. Loni mediační dohodu po prvním setkání uzavřeli účastníci pouze ve 24 případech. Klasických rozsudků ovšem soudy ročně vynesou desítky tisíc.

Uvedená data je ale nutné správně číst a neměla by být použita jako argument proti mediaci, zdůrazňuje právnička Veronika Navrátilová z resortu spravedlnosti, která se této agendě věnuje. A poukazuje na to, že asi ve 450 dalších případech skončilo minulý rok soudní řízení smírem. „*Díky setkání s mediátorem dochází k pozitivním změnám ve vývoji sporu, ať už v podobě uzavření dohody, zpětvzetí návrhu, nebo alespoň zklidnění emocí účastníků a zlepšení náhledu na jejich procesní postavení,*" vysvětluje Navrátilová.

Mediační dohoda je tedy pouze jednou z možných cest, jak konflikt úspěšně vyřešit. Významná může být i „*dohoda o nedohodě*", kdy obě strany dojdou k tomu, že chtějí autoritativní rozhodnutí sporu. „*Stále existuje řada lidí, která se bojí vzít zodpovědnost do svých rukou a řešení nechá na druhých*," míní Šišková.

Pokud už nicméně strany konfliktu do mediace vstoupí, mají dost vysokou šanci, že budou odcházet s mediační dohodou v ruce – úspěšnost mediace dosahuje 80 procent.

Proti proudu

Ačkoliv se podle odborníků institut prvního setkání s mediátorem v Česku osvědčil, věcný záměr nového civilního soudního řádu s ním nepočítá. „*Nařízená povinná mediace, s níž je spojeno přerušení řízení bez ohledu na vůli stran, odporuje dobrovolné povaze tohoto alternativního způsobu řešení sporů*," odůvodňují autoři věcného záměru plán na zrušení prvního setkání.

Dva roky starý návrh pracovní skupiny vedené Petrem Lavickým z Masarykovy univerzity v Brně vyvolal nesouhlasné reakce nejen mediátorů, ale i některých soudců, a dokonce ministerstva spravedlnosti. Shodně argumentují tím, že princip dobrovolnosti porušen není, první setkání je pouze informativní schůzkou, po které se mohou strany konfliktu rozhodnout, jestli do mediace vstoupí, nebo ne. Zdůrazňují motivační aspekt setkání i to, že strany jsou seznámeny s tímto způsobem řešení konfliktů odborníkem, mediátorem, a soudům se ponechává prostor pro autoritativní rozhodování sporu.

Zatímco u nás se vede diskuse, zda zachovat institut prvního setkání, řada evropských zemí jde jiným směrem. Jeho obdoba je u některých typů sporů dokonce povinnou fází před soudním řízením. „*Například ve Velké Británii před tím, než podáte žádost o rozvod, máte povinnost absolvovat setkání u mediátora. A to buď zdarma, u státem dotovaného, nebo si můžete zaplatit mediátora dle svého výběru*," uvádí Potočková.

V sousedním Rakousku se povinná schůzka s mediátorem zase týká sousedských sporů. „*To má podle mě smysl. Ale jinak bych plošně takovou povinnost nezaváděl*," říká mediátor Martin Svatoš, podle kterého je současné české nastavení zcela vyhovující.

Některé země stanovují striktní pravidla i pro odměny mediátorů. „*U nás se platí 400 korun za hodinu v rámci prvního setkání, pak je ale odměna smluvní. V Itálii je u některých typů sporů jasně daná cenová hladina i na další jednání s mediátorem. Při splnění určitých podmínek tak strany zaplatí nízkou, státem garantovanou částku*," popisuje Potočková.

Přestože náklady mediace jsou v Česku nižší než soudní výlohy, může i tak právě finanční stránka účastníky sporu od využití mediace odradit. „*Třeba zdravotně postižení v konfliktu se sousedy v domě na platbu za mediaci prostě nemají*," uvádí Šišková.

Pachatel a oběť

Mediace nemá své místo jen v civilních sporech, jako jsou typicky obchodní, sousedské nebo rodinné. Problematika se týká i trestních věcí, kdy dochází k mediaci mezi pachatelem a obětí trestného činu. I tady jde o urovnání vztahu a vyřešení konfliktu. Mediaci tu ale zajišťují pracovníci Probační a mediační služby.

V trestní oblasti se oproti té civilní až do loňska projevoval opačný trend. Zatímco v roce 2015

Díky soudem nařízenému prvnímu setkání s mediátorem dochází k pozitivním změnám ve vývoji sporu, ať už v podobě uzavření dohody, zpětvzetí návrhu, nebo alespoň zklidnění emocí účastníků a zlepšení náhledu na jejich procesní postavení.

bylo trestních mediací více než 1100, v roce 2017 šlo asi o 600 případů. Minulý rok pak počet mírně stoupl, a to zhruba o čtyři desítky případů.

„*Rádi bychom viděli stoupající trend v počtu trestních mediací, kterých v posledních letech probíhá obecně méně než v minulosti*," říká mluvčí Probační a mediační služby. Faktorem ovlivňujícím tento stav je vysoká zátěž probačních úředníků. Počet mediací také snižuje to, že tento způsob řešení není vhodný pro každý trestní případ, to platí zejména o závažných násilných trestných činech. Naopak typicky se mediace provádí u trestných činů rvačky, výtržnictví, krádeže nebo u dopravních nehod.

Tam, kde své uplatnění má, je její podpora podle Labohé důležitá. „*Trestní mediace jsou ve více než 80 procentech úspěšné*," uvádí.

Úspěch a efektivita trestních mediací tak závisí mimo jiné na dostatečné personální kapacitě Probační a mediační služby. Neméně důležitý pak je i vstřícný přístup soudců a státních zástupců. Právě s tím ale bývá často problém. „*Někdy pro ně mediace bývá faktorem prodlužujícím dořešení případu*," upozorňuje Labohá.

Krok zpátky

Podle mediátorů by proto zamýšlené zrušení právní úpravy soudem nařízeného prvního setkání s mediátorem bylo krokem zpátky. „*Fatální pro mediátory by to nebylo, na druhou stranu by to představovalo ztrátu*," podotýká Martin Svatoš. A Asociace mediátorů k tomu uvádí, že do dvaceti procent případů, které jejich mediátoři řeší, tvoří právě kauzy od soudu.

Nejde ale jen o to, že by mediace ztratila podporu a mediátoři část byznysu. „*Vypuštěním tohoto institutu ze zákona by se Česko dostalo do velkého problému s naplněním evropské směrnice o mediaci, která ukládá členským státům principy mediace efektivně zakotvit do svého právního řádu*," upozorňuje advokátka a mediátorka Martina Doležalová, která vede sekci mimosoudního řešení sporů při České advokátní komoře.

Na podporu evropské směrnice usilující o větší využívání mediace byly Evropskou unií v minulosti vyčleněny nemalé částky a proběhlo několik osvětových kampaní. „*Stejně to úplně nepomohlo. Ukázalo se, že potřebujeme jiný instrument, který bude účinnější,*" vysvětluje Potočková, proč soudy dostaly možnost, podobně jako v jiných zemích, nařizovat první setkání s mediátorem.

Je navíc otázka, zda jsou Češi připraveni na model, kdy strany dobrovolně přicházejí k mediátorovi bez popudu soudní autority. „*Předpokládá to už určitý přístup a způsob myšlení a to je delší cesta*," zdůrazňuje Potočková.

A Doležalová k tomu dodává, že by se vyškrtnutím prvního setkání z občanského soudního řádu odstranila jediná možnost, jak se laická veřejnost o mediaci dozví. „*Pohřbíme tím kvalifikovanou snahu o dohodu*," varuje.

Jana Rosůlková
jana.rosulkova@economia.cz

NOVINKA C. H. BECK

PR001914-4

Zákon o zpracování osobních údajů

Vlachová/Maisner

2019, vázané v plátně, 168 stran, cena 690 Kč, obj. číslo BK74

- zákon o zpracování osobních údajů je především adaptačním zákonem k obecnému nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR), ale rovněž implementací směrnice o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů příslušnými orgány za účelem prevence, vyšetřování, odhalování či stíhání trestných činů nebo výkonu trestů a o volném pohybu těchto údajů
- komentář usnadňuje orientaci v nové, na první pohled poměrně nepřehledné, právní úpravě; autoři přitom odkazují na českou i evropskou judikaturu a i nadále použitelná rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů

Objednávejte na www.beck.cz

Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o. | Jungmannova 34, 110 00 Praha 1 | tel.: 273 139 219 | e-mail: beck@beck.cz